

Izabela Emerling

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Finansów i Ubezpieczeń
Katedra Rachunkowości Międzynarodowej
izabela.emerling@ue.katowice.pl

WYCENA AKTYWÓW FINANSOWYCH I JEJ WPŁYW NA OBRAZ JEDNOSTKI W SPRAWOZDANIU FINANSOWYM

Streszczenie: W ostatnich dwudziestu latach – cechujących się dynamicznym rozwojem rynków kapitałowo-pieniężnych i gospodarek wielu krajów – zwiększa się zapotrzebowanie na pełną, aktualną, porównywalną i wiarygodną informację o sytuacji majątkowej i finansowej oraz o wynikach finansowych jednostek gospodarczych. Artykuł przedstawia problematykę wyceny aktywów finansowych oraz jej wpływ na wartości wykazywane w sprawozdaniu finansowym jednostki gospodarczej.

Słowa kluczowe: wycena, aktywa finansowe, sprawozdanie finansowe, koszt historyczny, wartość godziwa.

Wprowadzenie

Współcześnie rachunkowość postrzegana jest jako źródło informacji o przyszłości ekonomicznej przedsiębiorstwa, służących do kwantytatywnego opisu i analizy strumieni zysku, wielkości majątku i kapitału, a jej głównym odbiorcą stali się inwestorzy, czyli rynek kapitałowy [Gmytrasiewicz, 2006, s. 87]. Opracowanie międzynarodowych standardów rachunkowości ma na celu ujednoczenie informacji w zakresie wielu kategorii wykorzystywanych w rachunkowości, wprowadzenie jednolitych sposobów pomiarowych tych kategorii. Wynika to z postępujących procesów globalizacji, z ukształtowania się jednolitego rynku finansowego. Stosowanie międzynarodowych standardów rachunkowości nie jest łatwe, a czasami powoduje sprzeczności z punktu widzenia krajowych regulacji rachunkowości.

Przedsiębiorstwo musi zadbać o rzetelne, wiarygodne, prawidłowe i terminowe ujęcie w księgach rachunkowych wszystkich informacji dotyczących aktywów finansowych z punktu widzenia potrzeb informacyjnych oraz ryzyka z nimi związanego. Taką możliwość daje wycena według wartości godziwej. Problem wyceny stanowi jedną z najważniejszych kwestii w rachunkowości i jest przedmiotem dyskusji. Celem artykułu jest zaprezentowanie możliwości wyceny aktywów finansowych oraz wpływu ich wyceny na sprawozdanie finansowe jednostki. Przyjęte w artykule metody badawcze opierają się na studiach literatury, przeglądzie aktów prawnych oraz wnioskowaniu.

1. Aktywa finansowe oraz ich klasyfikacja

Aktywa finansowe są to aktywa pieniężne, instrumenty kapitałowe wyemitowane przez inne jednostki, a także wynikające z kontraktu prawo do otrzymania aktywów pieniężnych lub prawo do wymiany instrumentów finansowych z inną jednostką na korzystnych warunkach [Ustawa o rachunkowości, 2013, art. 3, pkt 24]. Instrument finansowy to kontrakt, który powoduje powstanie aktywów finansowych u jednej ze stron i zobowiązania finansowego albo instrumentu kapitałowego u drugiej ze stron pod warunkiem, że z kontraktu zawartego między dwiema lub więcej stronami jednoznacznie wynikają skutki gospodarcze, bez względu na to, czy wykonanie praw lub zobowiązań wynikających z kontraktu ma charakter bezwarunkowy czy warunkowy [Ustawa o rachunkowości, 2013, art. 3, pkt 23]. Rozróżnia się trzy podstawowe rodzaje instrumentów: dłużne, udziałowe i pochodne [Jajuga, 2009, s. 7]. Instrument kapitałowy to kontrakt, z którego wynika prawo do majątku jednostki, pozostałego po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu wszystkich wierzycieli, a także zobowiązanie się jednostki do wyemitowania lub dostarczenia własnych instrumentów kapitałowych, a w szczególności udziałów, opcji na akcje własne lub warrantów [Ustawa o rachunkowości, 2013, art. 3, pkt 26]. Zobowiązanie finansowe to zobowiązanie jednostki do wydania aktywów finansowych albo do wymiany instrumentu finansowego z inną jednostką na niekorzystnych warunkach [Ustawa o rachunkowości, 2013, art. 3, pkt 27].

Klasyfikacja aktywów finansowych może być rozpatrywana według różnych kryteriów. Do celów pracy zostały ujęte według trzech podstawowych kryteriów: czasu, rodzaju oraz rozporządzenia Ministra Finansów z 2004 r. [Rozporządzenie, 2004]. Według kryterium czasu aktywa dzielą się na długo- i krótkoterminowe. Podział ten ma wpływ na ich wycenę. Według kryterium rodzaju aktywa finansowe podzielono na: a) akcje i udziały, dłużne papiery wartościowe

(obligacje, listy zastawne, certyfikaty depozytowe), b) udzielone pożyczki, c) inne długoterminowe aktywa finansowe (jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych, certyfikaty inwestycyjne, weksle obce o terminie wykupu powyżej 12 miesięcy).

Jednostka gospodarcza ujmuje aktywa finansowe w księgach rachunkowych w dniu zawarcia transakcji, czyli wtedy, gdy stała się stroną umowy w danym instrumencie finansowym [MSR 39, par. 43-70].

2. Wycena aktywów finansowych

„W rachunkowości wycena to proces przyporządkowania wielkości pieniężnych obiektom lub działaniom związanym z przedsiębiorstwem. W systemie rachunkowości niezbędna jest określona forma wyceny, co powoduje, że cele wyceny w znacznym stopniu są takie same, jak cele rachunkowości” [Hendriksen i Breda, 2002, s. 506-515]. Wycena aktywów finansowych może być dokonywana według różnych kategorii ekonomicznych, z uwzględnieniem zarówno podejścia do celu stawianego rachunkowości, jak i momentu przeprowadzania wyceny. Do zasad wyceny stosowanych w różnym stopniu i różnych połączeniach przy sporządzaniu sprawozdań finansowych należą [Hendriksen i Breda, 2002, s. 77-78]:

- 1) zasada kosztu historycznego,
- 2) zasada kosztu bieżącego,
- 3) zasada ceny sprzedaży (realizacji),
- 4) zasada wartości bieżącej.

Zasada kosztu historycznego mówi o tym, że aktywa ujmuje się na dzień nabycia w wartości równej zapłaconej za nie kwoty pieniężnej lub w wartości godziwej zapłaty niepieniężnej dokonanej celem ich nabycia. Zasada kosztu bieżącego (aktualnej ceny nabycia) mówi o tym, że aktywa wycenia się w wartości równej kwocie, jaką należałoby zapłacić w razie nabywania takiego samego lub równoważnego składnika w chwili obecnej. Inną zasadą jest zasada ceny sprzedaży (realizacji). Według niej aktywa wyceniane są w wartości równej kwocie środków pieniężnych możliwej do uzyskania w chwili obecnej w wyniku zbycia aktywów w normalnej, zaplanowanej transakcji. Zasada wartości bieżącej, również stosowana przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, mówi o tym, że aktywa wycenia się w zdyskontowanej wartości bieżącej przyszłych wpływów środków pieniężnych netto, które dana pozycja wypracuje w toku działalności gospodarczej. Wycena w koszcie oznacza zastosowanie do wyceny albo kosztu historycznego, albo kosztu bieżącego, co daje jednostce możliwość oddziaływa-

nia na wynik finansowy, jak i strukturę bilansu [*Założenia koncepcyjne*, 2011, par. 4, 54]. Zasady pomiaru wyniku finansowego są ściśle powiązane z przyjętymi zasadami wyceny aktywów i zobowiązań, koncepcjami zachowania kapitału [Gierusz i Gawrońska, 2012, s. 30].

Początkowa wycena aktywów finansowych dokonywana jest w cenie nabycia (czyli wartości godziwej uiszczonej zapłaty), przy czym koszty transakcji są włączane do wartości początkowej wszystkich aktywów, chyba że są one nieistotne.

Do celów wyceny w terminie późniejszym (czyli wyceny bilansowej), MSR 39, par. 43-70 wprowadziły podział aktywów na cztery kategorie, które przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Klasyfikacja aktywów finansowych

Kategorie aktywów wg MSR 39	Kategorie aktywów wg rozporządzenia
1) aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	1) aktywa finansowe przeznaczone do obrotu
2) inwestycje utrzymywane do upływu terminu wymagalności	2) aktywa finansowe utrzymywane do terminu zapadalności
3) pożyczki i należności	3) udzielone kredyty i pożyczki oraz inne należności własne banku
4) aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	4) aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

Źródło: Na podstawie [MSR 39].

Wycena aktywów finansowych może więc być przeprowadzona:

- w wiarygodnie ustalonej wartości godziwej, bez jej pomniejszenia o koszty transakcji, jakie jednostka poniosłaby, zbywając te aktywa lub wyłączając je z ksiąg rachunkowych z innych przyczyn, chyba że wysokość tych kosztów byłaby znacząca;
- w wysokości skorygowanej ceny nabycia oszacowanej za pomocą efektywnej stopy procentowej;
- w kwocie wymaganej zapłaty;
- w cenie nabycia z dnia zawarcia kontraktu;
- w cenie zakupu, jeżeli koszty transakcji nie są istotne.

MSR 39, par. 43-70 stwierdza, iż aktywa finansowe, włącznie z instrumentami pochodnymi będącymi aktywami, należy wyceniać w wartości godziwej, nie potrącając kosztów transakcji, jakie jednostka może ponieść przy sprzedaży lub zbyciu w innej formie. Część krytyków wartości godziwej uważa, że powoduje ona dużą niestabilność na rynkach finansowych i przyczynia się do dynamiki kryzysu finansowego [Jaggi, Winder i Lee, 2010].

Wycena pożyczek i należności oraz inwestycji utrzymywanych do upływu terminu zapadalności jest wyjątkiem. Zamiast w wartości godziwej pożyczki

i należności należy wycenić w **zamortyzowanej cenie nabycia, stosując metodę efektywnej stopy procentowej** [Wielgórska-Leszczynska, 2005, s. 28-30]. Wyjątek stanowią także inwestycje w instrumenty finansowe, które nie są notowane na aktywnym rynku oraz których wartości godziwej ustalić wiarygodnie nie można. Wycenia się je w zamortyzowanym koszcie.

Należy jednak wziąć pod uwagę, że sporządzenie sprawozdania finansowego wymaga od kierownictwa i zarządu dokonania subiektywnych ocen, estymacji i przyjęcia założeń, które wpływają na stosowane zasady rachunkowości, na prezentowane kwoty aktywów i pasywów oraz przychodów i kosztów. Wartości szacunkowe mogą zależeć od osądu kierownictwa [*Międzynarodowe Standardy...*, 2009]. Ponadto ze względu na wiele możliwych źródeł i sposobów dokonywania wyceny do prawidłowego przeprowadzenia procesu badania sprawozdania finansowego niezbędny jest właściwy opis przyjętych sposobów szacowania wartości godziwej, stanowiącej część polityki rachunkowości [Zieniuk, 2012, s. 125].

W przypadku aktywów wyrażonych w walucie obcej zamortyzowany koszt należy wyliczyć, opierając się na kwotach w walucie obcej z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej, a następnie tak wyliczoną kwotę przeliczyć na złote polskie zgodnie z postanowieniami ustawy lub MSR.

Poszczególne standardy MSR/MSSF określają różne źródła wartości godziwej, wskazując przy tym, że w przypadku braku ustalenia wiarygodnej wartości godziwej z jednego źródła należy korzystać ze źródeł alternatywnych [Mazur, 2011, s. 69].

Ponadto wszystkie aktywa finansowe, z wyjątkiem wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy, podlegają ocenie pod względem utraty wartości zgodnie z MSR 39, par. 58-70.

3. Wpływ wyceny aktywów finansowych na sprawozdanie badanej jednostki

Spółka „X” jest spółką z ograniczoną odpowiedzialnością prowadzącą działalność usługową. Spółka należy do międzynarodowego koncernu, a jej właścicielem jest spółka niemiecka. Badana spółka „X” zamierza przystąpić w miesiącu lutym do przetargu na wykonanie dużego projektu szkoleniowego wymagającego od niej dostosowania sal szkoleniowych oraz zatrudnienia kadry szkoleniowej. Jednym z wymogów stawianych przez zleceniodawcę jest posiadanie przez firmy startujące w przetargu minimum 75 000 zł kapitału własnego. Wybrane pozycje bilansu spółki na dzień 31.01.2013 przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Wybrane pozycje bilansowe spółki „X” (w zł)

Bilans	
Aktywa	Pasywa
Aktywa finansowe krótkoterminowe 50 000	Kapitał zakładowy 65 000

W pozycji „Aktywa finansowe krótkoterminowe” spółka „X” wykazała wartość zakupionych w listopadzie akcji spółki „Z”. Spółka „Z” jest dynamicznie rozwijającą się jednostką, nie jest spółką giełdową, a jej akcje zakupione zostały w celu odsprzedaży z zyskiem w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy.

Aby osiągnąć wymagany do przetargu poziom kapitału własnego, zarząd spółki zastanawiał się nad przesunięciem wartości pomiędzy poszczególnymi kategoriami aktywów. Można byłoby go ponadto osiągnąć poprzez zwiększenie kapitału własnego przy jednoczesnym zwiększeniu aktywów jednostki (np. dodatkowy wkład finansowy). Ponieważ pozyskanie nowego wspólnika nie powiodło się, spółka postanowiła osiągnąć wyższy poziom kapitału własnego poprzez przeszacowanie wartości godziwej posiadanych aktywów finansowych krótkoterminowych na długoterminowe. Poniżej przedstawiono schematycznie wpływ dokonanej operacji na poszczególne pozycje bilansu oraz sumę bilansową.

Tabela 3. Wpływ przeszacowania w wartości godziwej na pozycje bilansu (w zł)

Bilans			
Aktywa		Pasywa	
Aktywa finansowe krótkoterm.	50 000	Kapitał zakładowy	65 000
+ wzrost wartości	10 000	+ wzrost wartości	10 000
wartość godziwa	60 000	Wartość kapitału po zwiększeniu	75 000
Suma bilansowa + 10 000		+ 10 000	

Przy zastosowaniu przeszacowania wartości godziwej aktywów finansowych krótkoterminowych do długoterminowych oraz ujęciu zwyżki ich wartości spółka będzie mogła uczestniczyć w przetargu.

Jak pokazuje powyższy przykład, w zależności od pożądanego efektu przedsiębiorstwa stosują różnego rodzaju działania w zakresie polityki bilansowej jednostki. Zdarza się również, że przedsiębiorstwa dopuszczają się oszustw w zakresie prowadzonej rachunkowości.

Podsumowanie

W teorii i w praktyce gospodarczej toczy się burzliwa dyskusja dotycząca zastosowania wyceny w koszcie historycznym i w wartości godziwej aktywów finansowych w sprawozdaniu finansowym. Dużą wadą kosztu historycznego jest jego nieużyteczność dla inwestorów i niedostosowanie wyceny do bieżących warunków makroekonomicznych. Dużo większe znaczenie ekonomiczne ma zastosowanie wartości godziwej opartej na przyszłej wartości przepływów pieniężnych oraz dostosowanej do bieżących warunków makroekonomicznych. Znaczną jej wadą jest natomiast wpływ subiektywizmu na wycenę w wartości godziwej oraz trudności w jej audycie, a także możliwość wpływu na wartości wykazywane w sprawozdaniu finansowym jednostki gospodarczej. Ogólne wytyczne określające ramy polityki rachunkowości zawarte są w *Założeniach koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych* oraz MSR nr 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych”. Szczegółowe dane dotyczące sporządzania sprawozdań finansowych zawarte są w MSR i MSSF. W chwili obecnej rośnie jednak liczba instytucji wymagających sporządzania sprawozdań finansowych zgodnie z MSR, co ma zapewnić ich określoną jakość, a także porównywalność, gdyż im bardziej unormowana rachunkowość i mniejsza swoboda wyboru, tym mniejsze różnice w interpretacji sprawozdań finansowych sporządzanych przez jednostki gospodarcze.

Weryfikacja empiryczna użyteczności decyzyjnej pozycji finansowej wycenianej w sprawozdaniu finansowym z wykorzystaniem wartości godziwej nie jest do końca jednoznaczna. Występuje bardzo duże zapotrzebowanie na badania w tym zakresie, aby podmioty gospodarcze nie wykorzystywały wyceny w wartości godziwej do prowadzenia polityki rachunkowości i kreowania sprawozdań finansowych.

Literatura

- Gierusz J., Gawrońska J. (2012), *Ewolucja pojęcia wyniku finansowego a pomiar jego jakości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 66 (122), SKwP, Warszawa.
- Gmytrasiewicz M. (2006), *Dylematy współczesnej rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 32 (88), SKwP, Warszawa.
- Hendriksen E., van Breda M. (2002), *Teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jaggi B., Winder J.P., Lee Ch.F. (2010), *Is There a Future for Fair Value Accounting after the 2008-2009 Financial Crisis?*, „Review of Pacific Basin Financial Markets and Policies”, Vol. 13, No. 3.

- Jajuga K. (2009) *Wprowadzenie do inwestycji finansowych. Depozyty i instrumenty rynku pieniężnego*, Cedur, Warszawa.
- Mazur A. (2011), *Wartość godziwa – potencjał informacyjny*, Difin, Warszawa.
- Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości* (2009), t. 1, SKwP, IFAC, Warszawa.
- MSR 39, <http://www.przepisy.gofin.pl/przepisy,3,16,195,2113,65961,20081129,mr-39-instrumenty-finansowe-ujmowanie-i-wycena-z-wyjatkami.html> (dostęp: 25.02.2014).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 lutego 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, Dz.U. nr 31, poz. 266 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2013 r., poz. 330 ze zm.
- Wielgórska-Leszczyńska J. (2005), *Ekspozycje kredytowe banku i odpisy z tytułu utraty ich wartości – zagadnienia wybrane*, „Problemy Rachunkowości”, październik – grudzień.
- Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej* (2011), IFRS Foundation, stan na dzień 31.01.2011.
- Zieniuk P., (2012) *Wartość godziwa w polityce rachunkowości* [w:] *Za i przeciw wartości godziwej w rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 125, Katowice.

VALUATION OF FINANCIAL ASSETS AND THEIR IMPACT ON THE FINANCIAL STATEMENTS OF THE COMPANY

Summary: In the last twenty years – characterized by the dynamic development of the capital and financial markets and the economy of many countries – a demand for the full, current, comparable and reliable information about the material and the financial status as well as the financial results of the economic units has been increasing. The article presents the issues of financial assets and their impact on the value shown in the financial statements of the company.

Keywords: valuation, financial assets, financial statements, historical cost, fair value.